

УДК 658.114
JEL Classification Q1

Шеленко Діана

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника”
м. Івано-Франківськ, Україна
E-mail: diantsya@ukr.net

Сас Людмила

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника”
м. Івано-Франківськ, Україна
E-mail: sas_lyudmyla@ukr.net

Матковський Петро

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника”
м. Івано-Франківськ, Україна
E-mail: vasylykmm@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ОНОВЛЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ РІЗНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ В УМОВАХ РІЗНОУКЛАДНОСТІ ВИРОБНИЦТВА НА СЕЛІ

Анотація

Вступ. У новостворених аграрних підприємствах виникають труднощі з адаптацією до ринкових вимог. Тому важливого значення набувають дослідження особливостей технології оновлення та модернізації підприємств різних організаційно-правових форм в умовах різноукладності виробництва на селі.

Методи. Дослідження проводилось на основі принципів системного підходу, згідно яких розглядалися особливості організаційно-правових форм господарювання в умовах різноукладності виробництва на селі. В статті використовувалися такі методи дослідження, як: історико-логічний та системно-структурний підходи, діалектичний метод наукового пізнання, порівняльний та структурно-функціональний методи.

Результати. Досліджуючи умови різноукладності виробництва на селі, у роботі виділено їх найважливіші особливості. Доведено доцільність здійснення класифікації напрямків державної підтримки у відповідності з вимогами СОТ. Визначено, що ефективний рівень господарювання можна буде досягти тоді, коли буде проводитись прогнозування і планування інноваційної діяльності на різних рівнях управління. Розкрито сутнісний зміст поняття “інституція”. Виокремлено, організаційні принципи системності по яких повинні діяти організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств.

Обґрунтовано, що планування рівня господарювання на основі інноваційної діяльності має носити системний та безперервний характер, направлений на досягнення визначеної стратегії кожного з укладів.

У статті відображено, що на сільській території для сприяння соціальному відродженню села та вирішення соціальних проблем селян, потрібно підвищувати роль розвитку різноукладності, забезпечувати оновлення технологій та модернізувати підприємства різних організаційно-правових форм.

Перспективи. Сприяння соціальному розвитку села в перспективі повинно полягати в тому, щоб організаційно-правові форми впливали на розвиток села, а не тільки працювали на самозбагачення.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, різноукладність виробництва, технології оновлення, модернізація, системний підхід, інституція, організаційно-правові форми.

Вступ.

Масштабні перетворення, які відбулися в Україні стосовно реформування земельних та майнових відносин в аграрному секторі, забезпечили реорганізацію колективних сільськогосподарських підприємств в різні організаційно-правові структури. Такі зміни мали започаткувати сприятливі умови для ефективного розвитку новостворених підприємств. Однак

конкурентне середовище, у яких функціонують ці підприємства, відсутність належного досвіду роботи управлінського персоналу в таких умовах, не забезпечило прискореного розвитку новостворених сільськогосподарських підприємств, низькою залишається їх платоспроможність. Виникає необхідність технологічного оновлення підприємств їх структуризації та модернізації, а також впровадження нових інноваційних методів управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Актуальність назрілих проблем технології оновлення, різноукладності та модернізації організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств підкреслювали у своїх працях П. С. Березівський, В. Х. Брус, О. М. Ємельянов, М. Й. Малік, Л. А. Панкратова, А. В. Петриков, В. М. Скупий, О. Ф. Стасів, Л. М. Шевченко, В. В. Юрчишин та ін. Враховуючи та критично оцінюючи різні думки вчених, вважаємо, що технологічне оновлення та модернізація організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств в умовах різноукладності потребує більш детального дослідження.

Мета.

Дослідження має на меті визначення особливостей технології оновлення сільськогосподарських підприємств і модернізації в умовах різноукладності та обґрунтування завдань щодо забезпечення їх ефективної діяльності.

Методологія дослідження.

Методологічною основою дослідження виступають, насамперед, принципи системного підходу, на основі яких розглядалися особливості організаційно-правових форм господарювання в умовах різноукладності виробництва на селі.

Методологічну основу дослідження становлять історико-логічний та системно-структурний підходи до аналізу економічних явищ та процесів. Для вирішення поставлених у роботі завдань застосовано: діалектичний метод наукового пізнання (при обґрунтуванні сутності інституційної системи та у визначенні концептуальних підходів до формування особливостей сільськогосподарських підприємств в умовах різноукладності виробництва на селі; порівняльний, структурно-функціональний, метод порівняння (при зіставленні показників частки експорту первинної продукції у структурі вирощеної між Україною та США).

Результати.

Одним з факторів, що впливають на результативність сільськогосподарського виробництва на думку В. Х. Бруса є розвиток різноукладності на селі. Ним пропонується розглядати виробничий сільськогосподарський уклад як складну, багатоаспектну соціально-економічну категорію, яка уособлює пріоритети, інтереси і відповідні їм типи поведінки селян, що реалізуються через конкретні виробничі відносини і форми господарювання. Новим у становленні різноукладності є розвиток процесів диверсифікації аграрного виробництва, що проявляється у збільшенні в селах чисельності підприємців без статусу юридичної особи, які зареєстровані у податкових службах і надають різноманітні послуги іншим сільським жителям, здійснюють вирощування на присадибних ділянках сільськогосподарської продукції, розвивають зелений туризм тощо. Як вважається, прискоренню та підвищенню результативності розвитку різноукладності сприятиме її цілеспрямоване регулювання на державному, регіональному і місцевому рівнях [1, с. 30].

Виходячи з цього, досліджуючи умови різноукладності виробництва на селі, доцільно розглянути такі їх особливості:

- забезпечення ефективного рівня господарювання;
- дотримання принципів системного підходу в організаційній побудові сільськогосподарських підприємств;

- інституційні особливості, які включають формування нормативно-правової бази, розвиток діяльності сільськогосподарських формувань в умовах різноукладності;
- сприяння соціальному відродженню села, підвищення ролі укладів у розвитку сільських територій та у вирішенні соціальних проблем селян;
- вплив природно-кліматичних умов, що певною мірою визначає рівень і характер розвитку організаційно-правових форм підприємницької діяльності;
- дослідження механізму впливу розвитку галузей на сталість економічного розвитку сільськогосподарського виробництва;
- кредитне забезпечення укладів;
- удосконалення орендних відносин;
- необхідність технологічного оновлення підприємств;
- інноваційний напрям функціонування сільськогосподарських підприємств;
- матеріально-технічна база.

Забезпечення ефективного рівня господарювання. Створені та діючі уклади з теоретичної і практичної точки зору є ефективними. Їх потрібно удосконалювати в напрямку поєднання інтересів власника та господаря землі, за яких мають бути створені однакові умови реалізації виробленої продукції або надання послуг з врахуванням науково-обґрунтованих чин.

Сталість економічного зростання в різних організаційно-правових формах сільськогосподарських підприємств обумовлена їх меншою залежністю від кон'юнктури ринку й орієнтованістю на задоволення внутрішніх потреб, яка залежить також від обсягу державної підтримки аграрного сектора, адже сільське господарство має сезонний характер виробництва. Держава не повинна відмежовуватись від формування цінової політики, а має задекларувати формулу ціни на продукцію, роботи і послуги. Доцільно здійснити класифікацію напрямків державної підтримки у відповідності з вимогами СОТ наступним чином: розподіл бюджетного фінансування соціальної сфери села і виробничої діяльності підприємницьких структур на селі з наданням пріоритетів підтримці соціального спрямування, оптимізації кількості бюджетних програм з одночасним покращенням рівня їх економічного обґрунтування.

Різним підприємницьким структурам доцільно вживати заходи щодо підвищення ефективності виробництва на основі раціональної концентрації, спеціалізації і диверсифікації виробництва, впровадження альтернативних видів енергії та прогресивних форм організації виробництва. Новітні технології, які запроваджені вже в багатьох країнах світу, дозволяють виробляти біоенергію не тільки з відходів виробництва, а з будь-яких рослин і деревини, це дозволить впливати на збереження родючості земель. Цим і буде забезпечений успішний результат господарювання.

Ефективний рівень господарювання можна також досягти тоді, коли буде проводитись прогнозування і планування інноваційної діяльності на різних рівнях управління в державі.

Процес планування в підприємницьких структурах на даний час знаходиться в незадовільному стані. Існують підприємства, де взагалі не проводиться планування показників виробничої та фінансової діяльності.

Планування рівня господарювання на основі інноваційної діяльності має носити системний та безперервний характер, що дозволить визначити його не як одноразову дію, а, як серію безперервних дій, направлених на досягнення визначеної стратегії кожного з укладів. Цьому сприятиме:

- процес реактивного та інтерактивного планування, яке повинно проводитись у різних формах цілеспрямовано та активно;
- орієнтація на інактивне планування тобто на поточний стан підприємства і намагання зберегти існуючі традиції та підходи, тенденції розвитку укладів, яке досі не стало предметом постійного, безперервного вивчення, внаслідок чого повільно втілюються у практику його здобутки і долаються допущені помилки і втрати;

– застосування реактивного планування, тобто орієнтації на майбутні події та на різноманітні зміни у всіх напрямках діяльності на інноваційній основі;

– отримані раніше здобутки мають не перекреслюватись, а вдосконалюватись в контексті нових подій за рахунок встановлення певних способів господарювання, традицій.

Подібні стадії планування можуть бути здійснені лише з використанням найновіших методичних підходів, у тому числі досягнень математики та економіки. З огляду на вищезгадані обставини, в даному дослідженні доцільніше зосередитись на пошуку методики визначення найближчих і середньострокових етапів планування ефективного рівня господарювання укладів.

Дотримання принципів системного підходу в організаційній побудові сільськогосподарських підприємств. Як показує досвід, для того, щоб будь-яка системність, у тому числі така, що стосується розвитку підприємницьких структур, виправдала своє цільове призначення, вона повинна діяти на наступних організаційних принципах:

– дія всіх складових системи повинна проявлятися у визначеному напрямку і забезпечувати на цій основі формування єдиного, злагодженого механізму функціонування системи та її підсистем;

– виконання кожним із цих елементів певної цільової функції: ступінь їх єдності і обґрунтованої співвідносності визначає характер, повноту і глибину науково-методологічного забезпечення розвитку АПК [2, с. 272].

Система проявлятиме чутливість до зовнішніх та внутрішніх впливів тому необхідно досліджувати їх вплив на структуру сільського господарства. Нерівновага або невідповідність заданим параметрам може призвести до несподіваних змін як до негативних, так і до позитивних.

Найважливішим напрямом в процесі досягнення цієї мети повинно стати системне проведення організаційних, соціальних та інших заходів, покликаних забезпечити ефективне функціонування всіх господарюючих суб'єктів і створення реальних передумов відродження села і поліпшення умов життя у ньому.

Інституційні особливості які включають формування нормативно-правової бази, розвиток діяльності сільськогосподарських в умовах різноукладності. На думку Ю. Є. Губені, інституції – це сукупність діючих правових норм, звичаїв, традицій, стійких уявлень і оформлених або неформалізованих організаційних утворень та механізмів їх функціонування, співпраці та взаємовідносин [3, с. 129].

За твердженням Дж. Команса інституція – це “колективна дія з контролю, лібералізації і розширення індивідуальної дії”, а головне місце в інституційному середовищі посідають правові норми [4, с. 650].

Нобелівський лауреат Д. Норт, вивчаючи процеси формування та змін інституційної системи, приходять до висновку, що критерієм суспільної необхідності конкретних інститутів є їхня роль у зменшенні трансакційних витрат. Поняття “трансакційних витрат” він розглядав як ціну, яку економічна система сплачує за недосконалість своїх ринків. Вони пов'язані з пошуком інформації, веденням переговорів, вимірюванням, специфікацією та захистом прав власності, опортуністичною поведінкою. Відображення вагомості та важливості трансакційних витрат в економіці зумовлене зростанням в розвинених економіках обсягу сектору, що надає ділове обслуговування [5, с. 12]. Інституційні фактори мають бути спрямовані на те, щоб підприємницькі структури відчували себе потрібними державі. Саме через недосконалість інституцій досліджувані структури втрачають інвестиційну складову їх розвитку.

Особливістю сучасного інституціонального складу сільського господарства є ринкова самоорганізація суб'єктів аграрних відносин, яка ефективно функціонує за умови конкретного доповнення її дії механізмом державного регулювання та поширюється на всі аграрні підприємства різних форм власності [6, с. 172].

Альтернативною моделлю для вдосконалення інституційних умов функціонування відтворювальної системи агробізнесу є робота інтегральних об'єднань поєднана з суб'єктами

господарювання трансакційного сектору [7, с. 191].

Згідно інституційного аспекту уклад можна трактувати як тип взаємовідносин та поведінку людей, в рамках якої співпрацюють різні підприємства. Дана співпраця може проявлятися в організації виробничого процесу, виконанні управлінських функцій та впровадженні нових видів діяльності.

Сприяння соціальному відродженню села, підвищення ролі укладів у розвитку сільських територій та у вирішенні соціальних проблем селян. Сприяння соціальному розвитку села повинно полягати в тому, щоб уклади працювали на розвиток села, а не тільки на самозбагачення.

На сільській території для сприяння соціальному відродженню села, та вирішення соціальних проблем селян потрібно: створити таку інфраструктуру села яка б забезпечувала створення нових робочих місць; облаштувати благоустрій сільської території; забезпечити якісною медициною і освітою жителів даної території; модернізувати транспортні і комунікативні мережі; поліпшити побутове обслуговування жителів; пошук ініціативних організаторів, які б хотіли мали можливість розвивати уклади на даних сільських територіях; запозичення знання та досвіду зарубіжних країн в т.ч. участі в міжнародних проектах.

Перспектива буде проглядатися тоді, коли будуть задіяні в розвитку села і всі уклади, які функціонують на даній сільській території, і сільські органи влади, і самі селяни. Поєднання цих факторів сприятиме створенню робочих місць на сільській території.

Вирішення проблеми збереження сільських населених пунктів і трудових ресурсів у них потрібно здійснювати шляхом створення соціальної та виробничої інфраструктури з використанням соціально-економічних факторів та їх діалектичного поєднання і взаємозв'язку з врахуванням системного підходу.

Важливий вплив на соціальний розвиток має мотивація, яка може змінюватись з покоління в покоління, задовольняти потреби населення і повинна бути направлена на отримання достойної плати за працю. Кожен уклад повинен враховувати реакцію оточуючих, норми поведінки та відповідне кадрове забезпечення персоналу. Завдяки вдало підбраному кадровому потенціалу буде змога забезпечити інноваційну активність для економіки, в основу якої повинні бути покладені знання. Цьому сприятиме: модернізація освіти з урахуванням потреб сучасної ринкової та інноваційної економіки; стимулювання розвитку районних центрів зайнятості в напрямку професійного навчання безробітних, які проживають у сільській місцевості; модернізація кадрової політики шляхом створення механізму залучення молодих спеціалістів.

Павлюк А. П. вказує на важливість наявності висококваліфікованих трудових ресурсів, які можуть створювати інновації та їх розповсюджувати для подальшої активації інноваційних процесів [8, с. 94].

Незадовільний матеріальний стан жителів області Карпатського регіону та їх соціальна незахищеність створюють проблеми для відтворення сільського населення, яке є запорукою ефективного формування людського капіталу в умовах різноукладної економіки.

Прискорення соціально-економічних перетворень, необхідність посилення позитивних тенденцій розвитку різноукладності обумовлюють потребу по-новому осмислити роль і місце кожного укладу у формуванні бази стійкого і довготривалого зростання економіки держави.

Вплив природно-кліматичних умов, що певною мірою визначає рівень і характер різноукладності. Карпатський регіон знаходиться в досить вигідному географічному положенні і його площа складає 56,6 тис км² або 9,4 % території України. Структура господарства регіону – індустріально-аграрна, а основою господарського комплексу є промисловість, сільське господарство, транспорт та будівництво.

Земельний фонд має невеликий природно-ресурсний потенціал, горбистий і хвилястий передгірський рельєф місцевості призводить до підтоплення сільськогосподарських посівів та селевих явищ. Велика частина ріплі характеризується природно та антропогенно погіршеними різновидами ґрунтів, значні території зайняті під гірничими валами [9].

Умови зони сприяють вирощуванню пшениці, кукурудзи, цукрових буряків, льону, картоплі та овочів. Із тваринницьких галузей розвинуто скотарство, а в гірських районах є умови для розвитку вівчарства. Підвищення родючості гумусу, збільшення виробництва сільськогосподарської продукції має слугувати перетворенню традиційних галузей аграрного виробництва в передові еколого-економічні системи.

Характерною рисою Карпатського регіону є вертикальна пояси́сть обумовлена зміною температур залежно від розміщення місцевості над рівнем моря.

Вплив природно-кліматичних умов, доцільно розглядати системно як в національних, так і в інтересах окремої території. Зокрема, уклади повинні дбати про раціональне використання природних ресурсів на конкретній території, де вони розміщені як складові цілісної системи, а також повинні орієнтуватися на виробництво натуральної екологічно чистої органічної продукції рослинництва і тваринництва на приватній основі господарювання. Доцільним також буде приділити більшу увагу поліпшенню культури землеробства, зокрема раціональному застосуванню мінеральних та органічних добрив, застосуванню засобів захисту рослин, якісному обробітку ґрунту та дотриманню сівозмін.

Отже, природно-кліматичні умови справляють вагомий вплив на розвиток укладів.

Дослідження механізму впливу розвитку галузей на сталість економічного розвитку сільськогосподарського виробництва. Важливою проблемою укладів у цілому є нинішня однобічна спеціалізація. Так, частка виробництва продукції рослинництва у січні–жовтні 2017 р. склала 56,4 %, її вироблено на 8,1 % більше, ніж у відповідному періоді попереднього року. Більше у 1,5 раза, ніж на початок листопада 2016 р., зібрано соняшнику (у початково оприбуткованій вазі), ріпаку озимого та кользи – у 1,8 раза, сої – у 2 рази, картоплі – на 2,6 %, культур овочевих – на 1,7 %, культур плодових та ягідних – на 6,9 %. Вищою, ніж у попередньому році, є урожайність більшості сільськогосподарських культур [10].

Оптимізація галузевої структури укладів повинна бути спрямована на розвиток тваринництва за рахунок розширення виробництва, зменшення імпорту даного виду продукції, регулювання цін, формування цільових субсидій та субвенцій, пільгового кредитування. Низька рентабельність продукції тваринництва, а також відсутність коштів для інвестицій у побудову сучасних виробничих приміщень та на придбання племінних тварин справляють вплив на зниження виробництва продукції тваринництва і ріст виробництва продукції рослинництва. Спостерігається відсутність власних фінансових ресурсів в різних укладах, а також недостатня підтримка державою розвитку галузей тваринництва.

У загальних обсягах продукції сільського господарства у січні–жовтні 2017 р. на продукцію тваринництва припадало 43,6 %. Виробництво м'яса (реалізація на забій худоби та птиці в живій масі) у січні–жовтні поточного року становило 91,1 тис. т або 97,9 % до рівня відповідного періоду 2016 р., молока – 394,2 тис. т (99,2 %), яєць – 314,2 млн. шт (84 %) [10].

Для розвитку галузі тваринництва в Карпатському регіоні присутні всі сприятливі природно-кліматичні умови, а також наявні природні кормові угіддя – сіножаті та пасовища. Не менш позитивний вплив справляє і ріст ціни на продукцію тваринництва, що дозволить забезпечити рентабельне її виробництво.

Щодо механізму державного регулювання, він на сьогодні в основному спрямований на підтримання життєдіяльності галузі, а не на її розвиток. Все це призвело до послаблення уваги до цієї галузі і тваринництвом стало не вигідно займатись.

В рослинництві доцільно оптимізувати структуру посівних площ з впровадженням сівозмін, посилення ролі держави на ринку сільськогосподарської продукції, формування належної інфраструктури планування виробництва основних видів даної продукції та забезпечення ринку її збуту.

Карпатський регіон має значний потенціал щодо нарощення виробництва аграрної продукції. Це, в свою чергу, залежить від площі, відведеної для вирощування сільськогосподарських

культур, технічної оснащеності галузі, кваліфікації працівників та ступеня вирішення соціально-економічних проблем села.

Забезпечення сталого розвитку галузі за умови конкуренції можливе за рахунок:

- налагодження прозорого аграрного ринку;
- створення умов для фінансової незалежності укладів;
- державної підтримки сільського господарства;
- забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції високої якості (або надання послуг) відповідно до вимог міжнародних стандартів;
- створення довготермінового фінансового плану підтримки укладів;
- забезпечення фінансових потреб укладів;
- запровадження інноваційної моделі розвитку укладів;
- перебудови соціальної сфери за умови активного стимулювання та забезпечення соціального захисту населення;
- макроекономічної стабілізації та економічного зростання.

Кредитне забезпечення укладів. Стабільне економічне зростання виступає найважливішим стимулюючим фактором для успішної діяльності різних організаційно-правових форм господарювання в умовах різноукладності в регіоні. На сьогодні кредитний формат підтримки укладів потребує прогнозованих підходів:

- залучення коштів інвесторів сприятиме ефективному здійсненню відтворювального процесу;
- вкладення інвестиційних коштів в аграрну сферу можна і потрібно збільшувати;
- реструктуризація кредиторської заборгованості;
- реформування системи кредитного забезпечення сільськогосподарського виробництва;
- забезпечення низьких темпів інфляції та зменшення реальної банківської ставки до рівня, який стимулює масові інвестиції в економіку укладів.

Власники укладів повинні добре навчитись аналізувати причини невдач та прорахунків, приймати конкретні заходи щодо їх подолання, впроваджувати новітні технології, переймати зарубіжний досвід і, головне, мати план на перспективу.

Незважаючи на наявність певних позитивних зрушень в напрямку здійснення фінансової підтримки укладів, є також і внутрішні обставини, які стримують ефективність даного фінансового механізму, а саме недостатнє правове регулювання.

Удосконалення орендних відносин. На думку академіка М. Я. Дем'янка орендні відносини виявились недосконалими – як за організаційною, так і за економічною суттю. За організаційною – власник має “моральну” відповідальність та його економічні інтереси не співпадають з інтересами орендодавців. За економічною суттю – не врегульована орендна плата не задовольняє власників землі і за питомою вагою у структурі собівартості наближається до заробітної плати працівників аграрного сектору [11, с. 135].

Застосовуючи інноваційні технології, орендарі займаються вирощуванням прибуткових сільськогосподарських культур із застосуванням мінеральних добрив, що призводить до зниження родючості ґрунтів. Маючи у своєму розпорядженні високопродуктивні машини, орендарі менше використовують працю робітників, провокуючи тим самим безробіття на селі.

Для удосконалення орендних відносин доцільно забезпечити і науково-правовий супровід при укладанні договорів оренди, а також активізувати роль і значення в даному процесі сільських рад, які також можуть надавати різних видів допомогу.

Необхідність технологічного оновлення підприємств. Функціонування аграрних підприємств у конкурентному середовищі, змушує їх шукати нові, вдосконалені шляхи і способи досягнення конкурентних переваг. А це, у свою чергу, вимагає технологічного оновлення їх діяльності щодо організації управління, виробництва продукції та її реалізації. Налагодження зазначених процесів зумовить наявність у підприємств конкурентних переваг вищого порядку, і, як

наслідок, більшу ймовірність отримання ними прибутку. Крім цього, ефективне господарювання сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах вимагає раціонального планування, залучення й використання виробничих ресурсів з урахуванням новітніх технологій.

Наявність на ринку великої кількості підприємств, зумовлює і посилює конкурентну боротьбу між ними. Таким чином, на сучасному етапі проблема технологічного оновлення підприємств актуальна і потребує наукового підходу при розробці рекомендацій щодо її вирішення, адже забезпечення необхідності технологічного оновлення відповідно до вимог часу та ринкових умов господарювання є запорукою ефективної діяльності підприємств.

Інноваційний напрям функціонування сільськогосподарських підприємств. В часи постреволюційних трансформацій економіка знаходиться під впливом низки чинників. Їх ослаблені взаємозв'язки нездатні приносити бажаного синергетичного ефекту, який би повністю задовольняв потреби населення. Не винятком в даному випадку є і Україна. З однієї сторони частка аграрного сектору економіки у валовому внутрішньому продукті за 2016 р. перевищила позначку 10 % і становила 10,43 %, що робить аграрний сектор ключовою статтею наповнення бюджету держави [12]. З іншого – у нашій країні занепадають науково-технологічні галузі. Як повідомляв УНІАН, за даними Мінагропроду, експорт української аграрної продукції за підсумками 2016 року зріс на 4,5% порівняно з 2015 роком і склав 15,5 млрд дол. (42,5% всього експорту України) [13]. Все більше культур експортується, а не переробляється в Україні. Як підтвердження, у 2016 р. третину вирощеної сільськогосподарської продукції експортовано у вигляді сировини, а не готової продукції, чи хоча б напівфабрикатів [14].

Для порівняння: у США, які теж є крупним експортером аграрної продукції, частка експорту первинної продукції становить близько 5% від вирощеної.

Ми декларуємо інтеграцію в Європейський союз, хоча де-факто стали для них сировинним додатком. Тому, слід розвивати науковомісткі галузі, в тому числі, модернізувати сільськогосподарські підприємства, здійснювати глибинну переробку аграрної продукції, використовувати інноваційний потенціал агроформувань у різних проявах.

Матеріально-технічна база. Незадовільний стан матеріально-технічної бази негативно позначився на розвитку укладів, де техніко-технологічна оснащеність сільського господарства не відповідає сучасним світовим стандартам. Значна частина техніки в укладах не використовується через зношеність та відсутність запасних частин, а решта фізично зносилась за рахунок збільшення терміну експлуатації сільськогосподарських машин, які використовуються у виробництві.

Вирішення даної проблеми можливо за рахунок вливання інвестицій, пільгового кредитування на купівлю сільськогосподарської техніки, безвідсоткового державного кредитування, впровадження інноваційних технологій, податкового стимулювання, лізингу та відтворення основних засобів через амортизаційну політику.

Підтримка інноваційної стратегії та втілення трансформацій відкриватимуть перспективу укладам в забезпеченні їх стійкості до кризових явищ. Покращенню ефективності трансформацій в укладах покликані сприяти використання біоустановок, експлуатація вітряків та водних млинів.

За розрахунками вчених ННЦ "Інститут аграрної економіки" для оновлення МШП на рівні технологічної потреби, необхідно аграрним підприємствам щорічно купувати машини і обладнання на суму понад 15 млрд. грн. [15, с. 157].

Застосування більш продуктивних матеріальних ресурсів забезпечить зниження їх затрат у вартісному виразі та виконання робіт у зазначені терміни і якісно. Технічна оснащеність сільськогосподарського виробництва забезпечить виконання техніко-технологічних операцій в оптимальні строки та скоротить втрати врожаю, а також дозволить модернізувати машини та обладнання як це є в зарубіжній практиці.

Зазначені особливості різноукладності виробництва впливають на ефективність функціонування різних сільськогосподарських підприємств у конкурентному середовищі.

Висновки і перспективи.

Особливості різноукладності впливають на розвиток організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств. Врахування цих особливостей дозволить підприємствам в умовах конкурентного середовища підвищити результативність фінансово-господарської діяльності.

Умови різноукладності виробництва характеризуються трьома групами особливостей. Перша група характеризує розвиток сільськогосподарських підприємств. Друга – сприяє розвитку сільських територій та вирішенню соціальних проблем села. Третя група – визначає складові різноукладності: кредитне забезпечення, вдосконалення орендних відносин, матеріально-технічна база суб'єктів господарювання.

У цих умовах повинні бути задіяні і співпрацювати різні органи державної влади, наукові установи, регіональні управління агропромислового розвитку, а також самі суб'єкти укладів.

Список використаних джерел

1. Брус В. Х. Про науково-методологічні та організаційні аспекти розвитку різноукладності на селі. *Економіка АПК*. 2002. № 8. С. 29-34.
2. Шеленко Д. І. Деякі аспекти науково-методологічного забезпечення пореформеного розвитку сільського господарства. *Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць*. Вип. 197: У 5 т. Т. II. 2004. С. 269 – 273.
3. Губені Ю. Є. Інституціональне середовище трансформаційних процесів у сільському господарстві. Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві: Збірник матеріалів Дванадцятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. Економістів-аграрників, Київ, 25-26 лют. 2010. редкол. П. Т. Саблук та ін. Київ: ННЦ "ІАЕ", 2010. С. 128-135.
4. Commons J. Institutional Economics. *American Economic Review*. 1931. Vol. 21. P. 648-657. Режим доступу: <http://www.efm.bris.ac.uk/het/commons/institutional.txt>.
5. Институциональные проблемы эффективного государства. под ред. В. В. Дементьева, Р. М. Нуреева. Донецк: ДонНТУ, 2011. 372 с.
6. Могильний О. М. Інституційна трансформація суб'єктності аграрних відносин. Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві: Зб. мат. Дванадцятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вч. економістів-аграрників, Київ, 25-26 лют. редкол. : П. Т. Саблук та ін. ННЦ "ІАЕ", 2010. С. 167-173.
7. Корецький М. Х. Інституційно-правові основи взаємопов'язувального розвитку галузей сільського господарства. Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві: Зб. мат. Дванадцятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вч. економістів-аграрників, Київ, 25-26 лют. редкол. : П. Т. Саблук та ін. ННЦ "ІАЕ", 2010. С. 189-192.
8. Павлюк А. П. Передумови та перспективи інноваційного розвитку українських регіонів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 5. С. 93-97.
9. Регіональна економіка. навчальний посіб. Режим доступу: http://pidruchniki.com/1545041938847/rps/ekonomika_karpatskogo_regionu.
10. Прес-випуск "До Дня працівників сільського господарства" 16.11.2017 р. № 10.1/10–382-428. Режим доступу: <http://tiumaska-gromada.gov.ua/news/15-49-43-03-11-2017>.
11. Дем'янюк М. Я. Фінансова криза та її наслідки для аграрної економіки. Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві: Зб. мат. Дванадцятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вч. економістів-аграрників, Київ, 25-26 лют. редкол. : П. Т. Саблук та ін. ННЦ "ІАЕ", 2010. С. 131-135.
12. Україна на 8 місці у рейтингу найрозвинутіших аграрних країн. Режим доступу: <https://agropolit.com/news/172-ukrayina-na-8-misti-u-reytingu-nayrozvinutishih-agraham-krayin>.
13. Частка аграрної продукції в українському експорті становила 43% - Мінагропрод. Режим доступу: <https://economics.unian.ua/agro/2050146-chastka-agrarnoji-produktsiji-v-ukrajinskomu-eksporti-stanovila-43-minagroprod.html>.
14. Аграрна супер-країна чи ілюзія зростання. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/07/31/627430>.
15. Макаренко П. М. Розвиток українського фермерства в трансформаційній економіці. Організаційно-економічні трансформації в аграрному виробництві: Зб. мат. Дванадцятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вч. економістів-аграрників, Київ, 25-26 лют. редкол. : П. Т. Саблук та ін. ННЦ "ІАЕ", 2010. С. 155-160.

Статтю отримано: 21.10.2017 / Рецензування 26.11.2017 / Прийнято до друку: 07.12.2017

Diana Shelenko

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Department of Accounting and Auditing
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankovsk, Ukraine
E-mail: diantsya@ukr.net

Liudmyla Sas

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Department of Accounting and Auditing
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankovsk, Ukraine
E-mail: sas_lyudmyla@ukr.net

Petro Matkovskiy

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Department of Accounting and Auditing
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Ivano-Frankovsk, Ukraine
E-mail: vasylykmm@gmail.com

THE PECULIARITIES OF UPDATING TECHNOLOGY AND MODERNIZING ENTERPRISES OF VARIOUS ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS IN THE CONDITIONS OF HETEROGENEITY OF PRODUCTION IN THE COUNTRYSIDE

Abstract

Introduction. Newly created agrarian enterprises are having difficulty adapting to market requirements. Issues of studying the peculiarities of the technology of updating and modernizing enterprises of various organizational and legal forms in the conditions of heterogeneity of production in the countryside are of great importance.

Methods. The research was carried out on the basis of the principles of a systematic approach on the basis of which the features of organizational and legal forms were considered in conditions of heterogeneity of production in the countryside. The following research methods are used in the article: historical and logical, system and structural approaches, dialectical method of scientific knowledge, comparative, structural and functional methods.

Results. Investigating the conditions of heterogeneity production in the village its most important features have been highlighted in the work. The expediency of carrying out the classification of the directions of state support in accordance with the requirements of the WTO has been proved. It has been determined that an effective level of management can be achieved when forecasting and planning of innovation activity at different levels of management will be carried out. The essence of the concept of "institution" has been revealed. It is emphasized that the organizational principles of systematic functioning of the organizational and legal forms of agricultural enterprises should be implemented.

It has been substantiated that planning of the economies level on the basis of innovation activity should be systematic and continuous in character which is aimed at the achieving a definite strategy of each of the orders.

The article shows that, it is necessary to increase the role of development of heterogeneity in rural areas to promote the social rebirth of the village, and solving the social problems of the peasants, provide technology upgrades and modernize enterprises of various organizational and legal forms.

Discussion. Promoting the social development of the village in the future should be that organizational and legal forms have an impact on the development of the village, and not only worked on self-enrichment.

Keywords: agricultural enterprises, heterogeneity of production, updating, technology, modernization, system approach, institution, organizational and legal forms.

References

1. Brus, V. Kh. (2002). Pro naukovo-metodolohichni ta orhanizatsiini aspekty rozvytku riznoukladnosti na seli [On the scientific-methodological and organizational aspects of the development of heterogeneity in the

countryside]. *Economy of the agroindustrial complex*, 8, 29 – 34.

2. Shelenko, D. I. (2004). *Deiaki aspekty naukovo-metodolohichnoho zabezpechennia poreformenoho rozvytku silskoho hospodarstva* [Some aspects of scientific and methodological support for post-reform agricultural development]. *Economics: problems of theory and practice*, 197, II. Dnipropetrovsk, Ukraine: SNU, 269–273.

3. Hubeni, Iu. Ie. *Instytutsionalne seredovysshche transformatsiinykh protsesiv u silskomu hospodarstvi* [Institutional environment of transformation processes in agriculture] Organizational and economic transformations in agrarian production: Collection of materials of the Twelve Annual Meeting of the All-Ukrainian Cong. scientist Agrarian economists, (2010) Kyiv, Ukraine: NNTs "IAE", 128-135.

4. Commons, J. (1931). *Institutional Economics* *American Economic Review*, 21, 648-657. Retrieved from <http://www.efm.bris.ac.uk/het/commons/institutional.txt>

5. Dementev, V. V., Nureev, R. M. (Ed.). (2011). *Instytutsionalnyie problemyi effektivnogo gosudarstva* [Institutional problems of an effective state]. Donetsk: DonNTU, 372

6. Mohylnyi, O. M. (2010). *Instytutsiina transformatsiia sub'iektnosti ahrarykh vidnosyn* [Institutional transformation of subjectivity of agrarian relations]. Organizational and economic transformations in agrarian production. Twelfth Annual Meeting of All-Ukrainian Cong. the academic year economists-agrarians, Kiev, Ukraine: NSC "IAE", 167-173.

7. Koretskyi, M. Kh. (2010). *Instytutsiino-pravovi osnovy vzaiemopov'iazualnoho rozvytku haluzei silskoho hospodarstva* [The institutional and legal foundations of interconnected development of agricultural branches]. Organizational-economic transformations in agrarian production. Twelfth Annual Meeting of All-Ukrainian Cong. the academic year economists-agrarians, Kiev, Ukraine: NSC "IAE", 189-192.

8. Pavliuk, A. P. (2009). *Peredumovy ta perspektyvy innovatsiinoho rozvytku ukrainskykh rehioniv* [Prerequisites and Prospects for Innovative Development of Ukrainian Regions]. *Visnyk Khmelniyskyi National University*, 5, 93-97.

9. *Rehionalna ekonomika*. [Regional economy]. Retrieved from http://pidruchniki.com/1545041938847/rps/ekonomika_karpatskogo_regionu

10. *Pres-vypusk "Do Dnia pratsivnykiv silskoho hospodarstva"* (2017). [Press release "To the Day of Agricultural Workers"]. Retrieved from: <http://tlumacka-gromada.gov.ua/news/15-49-43-03-11-2017/>

11. Dem'ianko, M. Ia. (2010). *Finanova kryza ta yii naslidky dlia ahramoi ekonomiky* [The financial crisis and its consequences for the agrarian economy]. Organizational-economic transformations in agrarian production. Twelfth Annual Meeting of All-Ukrainian Cong. the academic year economists-agrarians, Kiev, Ukraine: NSC "IAE", 131-135.

12. Ukraine is ranked on the 8th place of the most developed agrarian countries. Retrieved from: <https://agropolit.com/news/172-ukrayina-na-8-mistsi-u-reytingu-nayrozvinitishih-agramih-krayin>

13. The share of agrarian products in Ukrainian exports was 43% - Minagroprod. Retrieved from: <https://economics.unian.ua/agro/2050146-chastka-agrarnoji-produktsiji-v-ukrajinskomu-eksporti-stanovila-43-minagroprod.html>

14. An agrarian super-country or an illusion of growth. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/07/31/627430/>

15. Makarenko, P. M. (2010). *Rozvytok ukrainskoho fermerstva v transformatsiinii ekonomiky* [Development of Ukrainian farming in a transformed economy]. Organizational-economic transformations in agrarian production. Twelfth Annual Meeting of All-Ukrainian Cong. the academic year economists-agrarians, Kiev, Ukraine: NSC "IAE", 155-160.

Received: 11.21.2017 / Review 11.26.2017 / Accepted 12.07.2017

